İslâm da İlmin Fazîleti
Gönderen Kadir Hatipoglu - Ekim 30 2014 06:07:22

         İlim; Sözlükte “bilmek, şuurda hasıl olmak, sağlam ve kesin bir biçimde, bir şeyin gerçeğini bilmek” gibi anlamlara gelir.[1] Kur'ân-ı Kerîm'de ilim kökünden türeyen kelimelerin yaklaşık 750 yerde geçtiği görülmektedir. Bu sayı, Kur’ân-ı Kerim’in bilgi ve bilme faaliyetine verdiği mesaj bakımından fevkalade önemlidir. Kur'ân-ı Kerîm'de ilim kavramı daha ziyade "ilâhî bilgi" yahut "vahiy" anlamında kullanılmakta, ayrıca gerek insanın vahyedilmiş ilâhî hakikate dair ilmi, gerekse bilme melekesiyle ilgili kazandığı dünyevî ilmi ifade etmek üzere çeşitli âyetlerde yer almaktadır.   Hadisi Şerifler de, ilim öğrenme yolunda olanlara peygamberlerinin yaptığı gibi ilimlerinin artması için Allah'a yakarmaları öğütlenir. Âlimler, bildiklerini hem kendileri hem de insanlar için İslâmî ölçüler içinde yararlı kıldıkları oranda ilim, onlar için bir üstünlük kabul edilir. Nitekim ilim zeval bulmaz bir mevcudiyettir, ancak ulemâ zeval bulur.[2]
         İlim amellerin en faziletlisidir. Bu faziletinden dolayıdırki ilim; dünya ve ahiret saâdetinin anahtarı olarak kabul edilmiştir. Dünya, Peygamber Efendimizin ifadesiyle, “âhiretin tarlası” ve Allah`a giden yolun başlangıcıdır”. İlim ve “hikmet müminin kaybolmuş malıdır; onu nerede bulursa alır”. İslâm dininde ilim, Allah`ın rızasını kazanmak ve amel etmek için öğrenilir. İnsanoğlu için gerçek hayat, ilim ve irfanla kâim olacağından, öğrenmeyi ve öğretmeyi ihmâl edenler, hayatta dahi olsalar ölü sayılırlar. Öğrendiği bilgi, kendisini hakîkate ulaştırmayan kimse, o bilginin ancak hammalıdır. İnsanın hayatını düzenlemeyen, insanın üzerinde eseri görülmeyen ve insanı Allah ve Rasûlünün yoluna götürmeyen ilimde hayır yoktur. O yüzden, ilim; “satırlardaki değil, sadırlardaki (göğüslerdeki)’dir” denilmiştir. İslâmiyet ile ilim, et ile tırnak gibi birbirinden ayrılmaz. İlim, Allah'ın insana verdiği anlayış ve seziş kabiliyyetinin bir ürünüdür. İslâm dini, ilim öğrenmeyi, bilgi sahibi olmayı ve cehâleti ortadan kaldırmayı hedefler. Çünkü, insanın yaratılış gayesi, Allah’ı ve Rasûlünü tanımak ve O’nun emir ve yasaklarını yerine getirmekten ibarettir. Allah Teâlâ Kur'ân-ı Ke-rîm’de Alâk sûresinin ilk âyetlerinde şöyle buyuruyor:
اقْرَأْ
بِاسْمِ
رَبِّكَ
الَّذِي
خَلَقَ
خَلَقَ
الْإِنسَانَ
مِنْ عَلَقٍ
اقْرَأْ
وَرَبُّكَ ا
لْأَكْرَمُ
 الَّذِي

عَلَّمَ
بِالْقَلَمِ
عَلَّمَ
الْإِنسَانَ
مَا لَمْ
يَعْلَمْ
        “Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılanmış yumurtadan yarattı. Oku! Rabbin, en büyük kerem sahibidir. O Rab ki kalemle (yazmayı) öğretti. İnsana bilmedikleri şeyi öğretti.”[3]   İlim öğrenen talebe ihlas ve samimiyetle ilim öğrenirse o ilim; o insanı Allah ve Rasûlünün yoluna yaklaştırır ve kişinin değerinin yükselmesini sağlar. Yolcuyu gitmesi gereken yere (menzile) götürmeyen vasıta çok büyük, çok bakımlı ve çok güzel de olsa bir işe yaramaz, çünkü; hedefine, varacağı yere ulaştırmaz. İlim ise; insanı Allah ve Rasûlüne (kurtuluşa) götürürse ilim olur. İlim hak ile bâtılı ayırt edebilmenin en önemli vasıtalarından biridir. Çünkü gerçek ilim, doğru bilgi, insanı Hakka ve hakîkate ulaştırır. Allah Teâlâ Kur'ân-ı Ke-rîm’de Zümer sûresinde şöyle buyuruyor: قُلْ هَلْ
يَسْتَوِي
الَّذِينَ
يَعْلَمُونَ
وَالَّذِينَ
لَا
يَعْلَمُونَ
        "De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"[4]   İlim bitip tükenmeyen bir hazinedir. İlim hak ile batılı birbirinden ayırmanın yegâne yolu ve vasıtasıdır. İlmi öğrenip korumanın yolu; o ilmin gereği ile amel edip, onu hayata geçirmek ve uygulama alanına koymaktır. Yani bir ilim sadece öğrenilip bilinmek, başkalarına hava atmak, gururlanmak-kibirlenmek için değil, yaşamak ve hayat tarzı haline getirilmek için elde edilir. Böyle olduğu takdirde faydalı ilim olur. İlim; amel edildiği müddetçe, sadece sahibine değil başka insanlara ve bütün canlılara da fayda verir. Fayda vermeyen ilimden sakınmak gerekir. Çünkü Peygamber Efendimiz (sav) şöyle duâ etmiştir:
اللَّهُمَّ
إِنِّي
أَعُوذُ بِكَ
مِنْ عِلمٍ لا
يَنْفَعُ
        “Allahım! Faydasız ilimden, sana sığınırım.”[5]   İlim bir nurdur, bitip tükenmeyen bir hazinedir, ilimsiz imân olmaz. Çünkü; insan bildiği şeyi sever, ona inanır ve güvenir. Hakkında bilgi sahibi olmadığı bir şeyi sevmesi ve hakkında fikir beyan etmesi mümkün değildir. Bir mü’minin, Allah hakkındaki bilgisi ne kadar mükemmel olursa, Allah'a karşı saygısı da o kadar ileri ve mükemmel olur. Alâk sûresinin ilk beş âyetinde de ifade edildiği gibi Kur’ân-ı Kerîm ilme ve öğrenmeğe çok değer vermiştir. İlim

tahsil eden kimse tahsil ettiği ilme uyar, ilmi kendisine uyduramaz. Çünkü ilim uyulmak-amel edilmek için tahsil edilir. Yapılması ve yapılmaması gereken işleri bilip öğrenmek farzdır. Mesela; dinin yapılmasını emir buyurduğu işleri yapmak farz, yapılmasını yasaklamış olduğu işleride yapmamak farzdır.   Öğrenilmesi gereken ilimler iki kısımdır: 1-   Farz-ı ayın olan ilimler, 2-   Farz-ı kifâye olan ilimlerdir.   Her müslümanın içinde bulunduğu durumla ilgili ilimleri öğrenmesi farz-ı ayın’dır. Farz-ı ayın olan ilimlere örnek verecek olursak; İslam’ın temel esasları (Kelime-i şehadet, namaz, oruç, zekat, hac)’nı (yani; ilmihal) bilgisini öğrenmesi her müslümana farz-ı ayındır. Farz-ı kifaye ilimler ise, müslümanların bir kısmının öğrenmesi gereken ilimlerdir. Meselâ; tıp ilmi, hukuk ilmi, astranomi ilmi gibi… ilimler farz-ı kifayedir. Bazı insanlar bu ilimleri öğrenirse yeterlidir. Ancak bir doktorun, bir hakimin, bir öğretmenin kendi mesleği ile ilgili ilimleri öğrenmesi farz-ı ayın olur. Kısaca; kişinin kendi mesleği ile ilğili işleri bilmesi farzdır, bir başkasının mesleği ile ilgili hususları bilmesi farz değildir. Sanat sahibi ise sanatının inceliklerini bilmek zorundadır, çünkü; farzdır. Tüccar ise alış-verişin şartlarını bilip bâtıl alış-verişten kaçınmak ve fâiz ilmini de bilmek farzdır. Hazret-i Ömer (r.a.) pazarcıları kamçılayıp ilim öğrenmeye gönderirdi ve derdi ki: Alış-veriş ilmini bilmeyenin pazarda olması doğru değildir. Çünkü her sanatın bir ilmi vardır. İnsan bilmeden harama ve fâize düşebilir. Bunun için, hangi meslekte olursa olsun; ister imam, ister müezzin, ister öğretmen, ister mühendis, ister avukat, ister hakim, ister tüccar, ister sanatkar, ister çiftçi olsun sanatının, mesleğinin, bıranşının inceliklerini en güzel şekilde bilmek ve yapmak zorundadır. Çünkü bunları bilmek ve yapmak o kimse üzerine farzdır. Her müminin Allah’a yönelme, tevekkül, Allah’tan hakkıyla korkma, hükmüne razı olma gibi kalbi bilgileri öğrenmesi’ de yine farzdır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır: طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى مُسْلِمٍ   “İlim öğrenmek, her müslümana farzdır.”[6]   İlim; Allah Teâlâ'nın sübûtî sıfatlarından biridir. Allah Teâlâ her şeyi bilendir. Olmuşu, olanı, olacağı, geleceği, geçmişi, gizliyi ve açığı bilir. Allah'ın ilmi yaratıkların ilmine benzemez, artmaz ve eksilmez. O ezelde herşeyi bilir. İslâm dininde ilim, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in mescidinin etrafında bulunan Suffa denilen kimsesiz ve ilim tâliplerinin kaldığı küçük odacıklarda başlamıştır. Ashab-ı Suffa, Mescidin devamlı ve yatılı öğrencileri idiler. Kıble, Kabe-i Muaazzama’ya çevrilmeden önce, mescidin kuzey tarafında hurma dallarıyla bir gölgelik yapılmıştı, Medine'de kavim ve kabileleri, evleri barkları bulunmayan sahabiler orada otururlardı ve kendilerine Ashab-ı Suffa denirdi. Ashab-ı Suffa'nın sayıları seksenden fazla idi. İçlerinden evlenen, ölen, sefere çıkan olursa, sayıları azalırdı. Ashab-ı Suffa geceleri namaz kılmak, Kur'ân okumak ve ders görmekle geçirirler; gündüzleri de su taşırlar, odun toplayıp satarlar ve onunla yiyecek satın alırlardı. Ashab-ı Suffa'nın bazan geceleri yetmişinin birden bir öğreticinin-hocanın başında toplanıp sabaha kadar ders gördükleri

olurdu[7].   İlim Öğrenme'nin Fazileti
        Ayetler:
وَمَا كَانَ
الْمُؤْمِنُونَ
لِيَنفِرُواْ كَآفَّةً
فَلَوْلاَ
نَفَرَ مِن
كُلِّ
فِرْقَةٍ
مِّنْهُمْ
طَآئِفَةٌ
لِّيَتَفَقَّهُواْ فِي
الدِّينِ
وَلِيُنذِرُواْ
قَوْمَهُمْ
إِذَا
رَجَعُواْ
إِلَيْهِمْ
لَعَلَّهُمْ
يَحْذَرُونَ
        “Müminlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir. Onların her kesiminde bir gurup dinde (dinî ilimlerde) geniş bilgi elde etmek ve kavimleri (savaştan) döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır. Umulur ki sakınırlar.”[8] وَمَا
أَرْسَلْنَا
مِن قَبْلِكَ
إِلاَّ
رِجَالاً
نُّوحِي
إِلَيْهِمْ
فَاسْأَلُواْ
أَهْلَالذِّكْرِ إِن
كُنتُمْ لاَ
تَعْلَمُونَ
        “Senden önce de, kendilerine vahyettiğimiz kişilerden başkasını peygamber olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun.”[9]
فَتَعَالَى
اللَّهُ
الْمَلِكُ
الْحَقُّ
وَلَا

تَعْجَلْ
بِالْقُرْآن&#16
16; مِن قَبْلِ
أَن يُقْضَى
إِلَيْكَ
وَحْيُهُ
وَقُل رَّبِّ
زِدْنِي
عِلْماً
        “Gerçek hükümdar olan Allah, yücedir. Sana O'nun vahyi tamamlanmazdan önce (Kur'an'ı okumakta) acele etme ve "Rabbim, benim ilmimi artır" de.”[10]   ...
إِنَّمَا
يَخْشَى
اللَّهَ مِنْ
عِبَادِهِ
الْعُلَمَا
         "Allah'tan kulları içinde ancak ilim sahibi olanlar korkar."[11]

        ...
يَرْفَعِ
اللَّهُ
الَّذِينَ
آمَنُوا
مِنكُمْ
وَالَّذِينَ
أُوتُوا
الْعِلْمَ
دَرَجَاتٍ…
         "Allah içinizden iman edenlerin ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltir."[12]
    Hadîsler: مَن
خرَج في
طَلَبِ
العِلمِ ، فهو
في سَبيلِ
اللَّهِ حتى
يرجِعَ
         "İlim tahsil etmek için yolculuğa çıkan kimse, evine dönünceye kadar Allah yolundadır."[13]
إذا ماتَ
ابْنُ آدَم
انْقَطَع
عَملُهُ
إلاَّ مِنْ

ثَلاثٍ :
صَدقَةٍ
جارية ، أوْ
عِلمٍ
يُنْتَفَعُ
بِهِ ، أوْ
وَلدٍ صالحٍ
يدْعُو لَهُ
          "İnsanoğlu
öldüğü zaman bütün amellerinin sevabı da sona erer. Şu
üç şey bundan müstesnadır: Sadaka-i câriye, istifade edilen ilim,
kendisine dua eden hayırlı evlat."[14] ... ومَنْ
سلَك طرِيقاً
يَلْتَمِسُ
فِيهِ
عِلْماً ،
سهَّلَ
اللَّه لَهُ
بِهِ
طَرِيقاً إلى
الجَنَّة
          "Kim ilim tahsil etmek için
bir yola girerse, Allah o kişiye cennetin yolunu kolaylaştırır."[15] Başka bir hadis-i şerifde de
şöyle buyuruluyor:
“Allah’ın benimle göndermiş olduğu hidâyet ve ilim,
yeryüzüne yağan bol yağmura benzer. Yağmurun yağdığı yerin bir
bölümü verimli bir topraktır: Yağmur suyunu emer, bol çayır ve ot bitirir. Bir
kısmı da suyu emmeyip üstünde tutan çorak bir yerdir. Allah burada biriken
sudan insanları faydalandırır. Hem kendileri içer, hem de hayvanlarını sular ve ziraatlarını o
su sayesinde yaparlar. Yağmurun yağdığı bir yer daha vardır ki, düz ve hiçbir bitki
bitmeyen kaypak ve kaygan arazidir. Ne su tutar, ne de ot bitirir. İşte bu, Allah’ın dininde
anlayışlı olan ve Allah’ın benimle gönderdiği hidâyet ve ilim kendisine fayda
veren, onu hem öğrenen hem öğreten kimse ile, buna başını kaldırıp kulak vermeyen,
Allah’ın benimle gönderdiği hidâyeti kabul etmeyen kimsenin benzeridir."[16]
  Yine başka bir hadis-i şerifde de şöyle buyuruluyor: لا
حَسَد إلاَّ
في
اثْنَتَيْنِ
:   رَجُلٌ
آتَاهُ
اللَّه
مَالاً
فَسلَّطهُ
عَلى
هلَكَتِهِ في
الحَقِّ ،
ورَجُلٌ
آتاهُ اللَّه

الحِكْمَةَ
فهُوَ
يَقْضِي
بِهَا ،
وَيُعَلِّمُهَا
      "Yalnız şu iki kimseye gıbta edilir: Allah'ın kendisine ihsân ettiği malı hak yolunda harcayıp tüketen kimse; Allah'ın kendisine verdiği ilimle yerli yerince hükmeden ve onu başkalarına da öğreten kimse.”[17]
            İlim, cennete giden bir yoldur, gurbette arkadaşdır, yalnızlıkta sırdaşdır, iki cihanda kurtuluştur, düşmana karşı siperdir, insan için hayâdır, gözler için ziyadır

Nasılki insanın ölmemek için, yiyip-içmesi gerekirse, Allah’ın emir ve yasaklarını yerine getirebilmesi için de, dinini, imânını öğrenmesi, ilim tahsil etmesi gerekir Ecdadımız zaman zaman toplanıp okurlar müzakere ederler, dinlerini öğrenirler ve çoluk çocuklarınada öğretirlerdi Onlar İslâmı hem öğrenerek, hemde yaşayarak bize örnek ve önder oldular ve İslâmiyet’i, bizlere bu şekilde doğru bir şekilde ulaştırdılar
            Ashab'ın ve Âlimlerin İlim Öğrenme'nin Fazileti ile İlgili Sözleri
            Hz. Ömer (r.a.) şöyle demiştir: 'Ey insanlar! İlmi talep edip, öğrenin. Çünkü Allah'ın çok sevdiği bir elbise vardır ve o elbiseyi ilmi arayan ve aradığını bulan kimselere giydirir. Allah'ın giydirmiş olduğu o elbiseyi giyen kimse, o elbise sırtında iken ne günah işlerse işlesin Allah Teâlâ, sevdiği elbiseyi sırtından almamak için o kimseye üç kere tevbe etmesi için teklifte bulunur. Günah yolunda ölüme kadar devam etse bile, o elbise sırtındayken o kimsenin hiçbir zaman günahlardan dönme yolu kapanmış değildir...'
          Hz. Ali (k.v.)’de şiir diliyle şunu söylemiştir: "Üstünlük ilim ehli içindir Onlar hidayet üzerindedirler Hidayet arayanlara kılavuzdurlar Her insanın değeri ilmi kadardır Âlimin değerini bilmeyenler câhillerdir Seni diri tutan ilmi öğren Câhiller ölü, âlimler diridirler"
    Hz. Ali (r.a.) yukarıdaki manzumesinde şöyle demektedir: İnsanlar bedenleri itibarıyla birbirlerine eşittir. Babaları Âdem, anaları ise Havvâ'dır. Eğer soylarında soplarında bir iftihar vesilesi arıyorlarsa, bilsinler ki asılları çamur ve sudan ibarettir. İlim erbabı, hidayet arayanlara hidayet vesilesi olur. Her insanın kıymeti bilgisiyle ölçülür. Cahiller ise, ilim erbabının en amansız düşmanlarıdır. İlmi elde etmeye çalış ve ilmin nerelerde kullanılacağını mutlaka bil! Bütün insanlar ölürler, ancak ilim ehli olanlar yaşarlar'.[18]
         Abdullah İbn Abbas (r.a.) şöyle anlatıyor: Rasûlullah vefat ettiği zaman bir arkadaşıma “Gelde ashâbın çoğu hayatta iken, onlardan Hz. Peygamber’in hadislerini soralım” dedim. Adam “Sana hayret, ey Abbas’ın oğlu! Sen zannediyormusun ki, sahabilerin içinde şöyle şöyle zatlar olduğu halde, halk sana muhtaç olacaktır?” dedi. Bunun üzerine onu terkettim. Kendim, sahabeden sormaya başladım. Eğer bir kişiden benim kulağıma bir hadis gelirse, onun kapısına varıyordum. O uykuda olduğu zaman saatlerce kapısında beklerdim. Yüzüm gözüm

rüzgardan toz toprak içinde kalıyordu. Sonunda o sahabe evden çıkınca, beni görerek “Ey Rasûlullahın amcazadesi! Seni buraya getiren nedir? Niçin bana haber göndermedin? Ben sana gelirdim” diyordu. Ben de “Hayır! Ben gelmeye muhtacım” diyerek ondan hadis dinliyordum. Fakat çektiğim bu zorluklar boşa gitmedi. Öyle bir gün geldi ki, halk benim etrafımda toplanıp bana danışmaya başladılar. O arkadaş beni gördükçe “Bu genç benden daha akıllı çıktı” diyordu.
         İbn Abbas (r.a.) şöyle diyor: Medayin fethedildiğinde halk dünyaya yöneldi. Ben ise Hz. Ömer(r.a.) ’e yöneldim.[19]   Ebu Derdâ (r.a.) der ki: “İlimden küçük bir mesele öğrenmem, benim için bütün bir geceyi ibadetle ihya etmekten daha mühimdir”.   İbn Mes'ud (r.a) şöyle demiştir: “İlim büsbütün çekilmeden ilme sarılın! İlim ancak ilmi yayanların eksilmesiyle ortadan kalkar. Nefsimi kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda şehîd olarak öldürülen kimseler; âlimlerin âhiretteki mertebelerini gördükleri zaman, hemen Allah'tan kendilerini tekrar diriltip âlim olmalarını isterler. Hiç kimse anasından âlim olarak doğmaz. İlim ancak çalışıp öğrenmekle elde edilen bir nimettir”.
         Muâz İbni Cebel (r.a.) da şunları söylemiştir: "Din ilmini öğrenin. Çünkü onu Allah için öğrenmek kişiye huşû ve haşyet (Allah saygısı ve korkusu) kazandırır. Onu aramak ibadet ve cihattır. Onu müzâkere etmek tesbihtir (Allah'ı zikretmektir). Onu bilmeyene öğretmek sadakadır. O yalnızlıkta ünsiyet verir, halvette arkadaş olur, dinde kılavuzluk eder, sevinçte taşkınlığı önler, kederde sabır ve moral kazandırır. Allah Teâlâ onunla kişiyi yükseltir, onu hayırda öncü ve rehber yapar."
          Lokman Hekim'in oğluna şöyle vasiyette bulunduğu söylenir: "Yavrucuğum! İlim meclis ve sohbetlerine devam et. Çünkü Allah Teâlâ, toprağı gök sularıyla dirilttiği gibi, kalpleri de ilim ve hikmet nurlarıyla diriltir."
          Feth el-Musilî’de şöyle demiştir: "Hasta yemeksiz, susuz ve ilaçsız kaldığında öldüğü gibi, kalb de ilim ve hikmetsiz kalırsa ölür."
          İmam Şâfiî (hz.) de şöyle demiştir: “İlim tahsil etmek, bütün nafile ibadetlerden daha faziletlidir”.   Hikmet ehlinden bir zâta 'Bu dünyada neyi sermaye edinmek daha kârlıdır?' diye sorulduğunda, “Gemi battığı zaman gemi ile birlikte batmayan ve seninle kalan şeyi sermaye edin!' buyurmuştur.”[20] O, bu sözleriyle ilmi kasdediyordu. Çünkü ilim insanın zihninde olduğu için oradan kaybolup gitmez, her daim insanla beraberdir. 'Geminin batması' insanın ölümüyle te'vil edildiğine göre, kendisiyle kalacak sermayenin de, ilim olduğu anlaşılmaktadır. İnsanın şerefi, kuvvetinden gelmez. Öyle olsaydı develerin daha üstün olması lâzım gelirdi; zira develer insandan daha güçlüdürler. Cüssesinin büyüklüğünden de değildir; zira filler insanlardan daha cüsselidir. Şerefi cesur oluşundan da kaynaklanmaz; zira ormanlardaki yırtıcı hayvanlar insandan çok

daha cesaretlidirler. Fazla yemek yemesinden de ileri gelmez. Öyle olsaydı öküzlerin daha şerefli olmaları gerekirdi; zira midesi çok büyük olan canlılardan biri de öküzdür. Fazla cinsî münasebette bulunmasından da değildir; zira küçücük kuş bile cinsî kudret hususunda insanoğlundan daha güçlüdür. Kısaca bunların hiçbiri insana şeref vermez. İnsana şeref veren şey sadece ilimdir! Bunun içindirki, İslâm büyükleri ilmin faziletini bildikleri için gecelerini gündüzlerine katmışlar, uykularını feda etmişler, uzun yolculuklar yapmışlar, çeşitli zorluklara ve fedakarlıklara katlanmışlar, aç ve susuz kalmışlar, hakaretlere uğramışlar, hapishanelere düşmüşler, hor ve hakir görülmüşler ve hayatlarını ortaya koyup ilim yolundan aslâ vaz geçmemişlerdir.
        İşte bir kaç örnek;
         İmam Gazâli:
         İmam Esâd el-Muhaynî şöyle der: Gazâli'den bizzat dinledim: Cürcan'dan memleketime dönerken yolda haramiler yolumuzu kesmişti. Birlikte bulunduğumuz kafilede ne varsa hepsini aldılar. Hiç olmazsa gasbedilen kitaplarımı almak için arkalarından yürüdüm. Reisleri bana dönerek “Geriye dön, yoksa seni öldürürüz!” dedi. Reise yalvarip, kendisinden Allah rızası için mallarımı geri vermesini rica ettim. Onların kendi işlerine yaramayacağını söyledim. Bana çetenin Reisi şöyle dedi: - Malların neler?   - Şu torbada bulunan kitaplar ve not defterlerimdir. O kitapları dinlemek ve not etmek, öğrenmek ve yazmak için diyar-ı gurbete gittim dedi. Çetenin reisi bu sözlere katıla katıla güldü ve dedi ki: "Sen nasıl oluyor da 'Bu kitaplarda ve defterlerde bulunanı öğrendim' diyebiliyorsun? Kitapları ve defterleri aldığımız zaman bütün bilgilerin kayboldu. Kitapların ve defterlerin yok olduğu için ilmin de yok olmuş, sen nasıl ilim tahsil ettim diyebiliyorsun" dedi. Bunları söyledikten sonra arkadaşlarına, kitapların ve defterlerimin bana verilmesini söyledi. Bu çete reisini, beni irşad etmesi için sanki Allah konuşturmuştu. Ne zaman ki Tûs'a döndüm, üç sene durmadan çalışıp hocamdan öğrendiklerimi ve kitabımın kenarına yazdıklarını tamâmen ezberledim. Öyle bir hale gelmiştim ki, artık biri yolumu keser de kitaplarımı alırsa, ilimsiz kalmayacaktım. Gazâli, bu üç senelik hummalı çalışmadan sonra Nişabur şehrine giderek orada İmamü’l Harameyn Abdülmelik el-Cüveyni'nin derslerine devam etti. Onun önünde diz çökerek ilmini ilerletti. [21]   Şakik-i Belhi: Büyük İslâm âlimi Şakîk-i Belhi hazretleri uzun yıllar okuttuğu talebesi Hâtem-i Esam’a
sordu:
- Kaç senedir benden ilim tahsil ediyorsun? Hâtem:
- Otuzüç senedir.
Şakik:
- Bu müddet zarfında benden neler öğrendin?
Hâtem:
- Sekiz mes’ele öğrendim.
Şakik:

- İnnâ Lillâhi ve innâ ileyhi râci’ûn! ömrüm seninle geçtiği halde benden ancak sekiz mesele mi öğrendin? Hâtem:
- Evet Hocam, ben yalan konuşmayı sevmem, ancak sekiz şey öğrenebildim. Şakik:
- Bu öğrendiğin sekiz şey nedir? Söyle dinleyelim. Hâtem :
- Birincisi; halka baktım, herkes kendine bir arkadaş, bir dost seçmiş. Herkesin dostu, kabre kadar arkadaş oluyor. Definden sonra çekip geliyor. Düşündüm, ben öyle bir dost bulmalıyım ki, devamlı arkadaşım olsun, kabirde de beni yalnız bırakmasın. Böyle bir arkadaş ise ancak sâlih amel olurdu. Ben de onu seçtim.
- Güzel seçmişsin. Diğerlerini de söyler misin?
- İkincisi; halka baktım, çoğu nefsinin hevâsına esir olmuş. Halbuki, Allah Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm’de: وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَى
“Ama kim Rabbinin azametinden korkup da kendini kötülükten alıkoymuşsa, varacağı yer şüphesiz cennettir.”[22] Kur’ân-ı Kerîm’in hak olduğunu bildiğim için nefsi emmareye muhalefet ettim. Ona esir olmadım, onunla mücadele edip Hakkın emrine boyun eğmek mecburiyetinde bıraktım. Nefsim kötülük işleyemez hâle geldi.
- Allah seni mübarek etsin! Üçüncüsünü de söyle!
- Üçüncüsü; halka baktım, dünyanın faydasız meşgalesi içinde boğulmuş, didinip duruyorlar. Bir şey kazandık zannederek onunla seviniyorlar. Halbuki Kur’ân-ı Kerîm’de: مَا عِندَكُمْ يَنفَدُ وَمَا عِندَ اللّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُواْ

أَجْرَهُم
بِأَحْسَنِ
مَا كَانُواْ
يَعْمَلُونَ
“Sizde olanlar tükenir ama, Allah katında olanlar sonsuzdur, tükenmez.
Sabredenlere ecirlerini, yaptıklarından daha güzeli ile ödeyeceğiz.” [23]
buyuruluyor. Senelerdir kazandıklarımın tükenmemesi için, âhıret azığı olarak
hep baki kalmak üzere Allahü Teâlâ’ya emânet ettim. Yani
dîne hizmet eden müesseselere ve diğer hayır hasenata verdim.
- Çok güzel etmişsin, dördüncüyü de
söyle!
- Dördüncüsü; halka baktım, kimisi şerefi, akrabasının çokluğunda
görüyor, kimisi kibirlenmekle şeref sahibi olacağını zannediyor, kimisi soyu ile iftihar
ediyor. Halbuki Kur’ân-ı Kerîm’de:

  . . . إِنَّ
أَكْرَمَكُم&#16
18; عِندَ
اللَّهِ
أَتْقَاكُمْ. . .
  “… Şüphesiz, Allah katında en değerliniz, O'na karşı gelmekten en
çok sakınanızdır...”[24] buyuruluyor. Bu Âyet-i Kerîme’ye baktım
da takvâ sahibi olmayı seçtim.

- Çok güzel yapmışsın. Beşinciyi de söyle!..   .
- Beşincisi; halka baktım, bazısı mal ve makam sevgisi yüzünden birbirine haset ve
buğzediyorlar. Halbuki Kur’ân-ı Kerîm’de: . .
.نَحْنُ
قَسَمْنَا
بَيْنَهُم
مَّعِيشَتَه&#16
15;مْ فِي
الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا . . .
“Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık.”[25]
 Taksimatın ezelde yapıldığını ve bunu kimsenin değiştirmeye gücünün
yetmiyeceğini bildiğim için hiç kimseye haset etmedim. Hak Teâlânın
taksimatına razı oldum. Kimseye buğzetmeden helâlinden kazanmağa
çalıştım.
- Ne iyi yapmışsın ve ne iyi söylüyorsun. Altıncısını da
söyle!
- Altıncısı; halka baktım, bazıları nefsâni garaz ve şeytani vesveseler yüzünden

birbirine düşmanlık ediyor. Halbuki Allahü Teâlâ:
إِنَّ
الشَّيْطَانَ لَكُمْ
عَدُوٌّ
فَاتَّخِذُوهُ عَدُوّاً . . . “Şeytan şüphesiz sizin düşmanınızdır; siz de onu düşman tutun...”[26] Şeytanı kendime düşman bildim. Onun hilesine aldanmamağa çalıştım. Allahın emrine uyarak doğru yolda yürümeğe gayret ettim.
- Güzel etmişsin, ey Hatim! Yedinciyi de söyle!
- Yedincisi; halka baktım. Bazısı dünyevi ihtiyaçlarını kazanmak için nefsine esir düşerek haram ve şüpheli şeylerden kaçamıyorlar. Allahü Teâlâ:

      ... وَمَا
مِن دَآبَّةٍ
فِي الأَرْضِ
إِلاَّ عَلَى
اللّهِ
رِزْقُهَا
“Yeryüzünde yaşayan bütün canlıların rızkı ancak Allah'a aittir...”[27] buyuruyor. Bu bakımdan harama el uzatmadım. Rızkımın helâl yoldan gelmesine çalıştım. Yaratılış gayeme uygun olarak kulluk vazifeme devam ettim.
- Güzel etmişsin, Sekizinciyi de söyle ey Hatim!.
- Sekizincisi; halka baktım. Kimi malına mülküne, kimi mesleğine, kimi sanatına, kimi bileğine güveniyor. Kimi diplomasına, kimi oğluna-kızına, kimi kendine bırakılan mirasa güveniyor. Hasılı herkesin güvendiği bir şey vardır. Halbuki Kur’ân-ı Kerîm’de:

     . . . وَمَن
يَتَوَكَّلْ
عَلَى
اللَّهِ
فَهُوَ
حَسْبُهُ . . . “... Allah'a güvenen kimseye O yeter...”[28] buyuruluyor. Bu Âyet-i Kerîme’ye baktım ve Allaha itimat edip O’na güvendim. O bana kâfi gelir, O ne güzel bir vekildir dedim ve tevekkül ettim.

- En güzelini yapmışsın ey Hatim! Allahü teâlâ seni muvaffak etsin. Hakikaten dört kitapta mevcut olan ilim ve marifetin bu sekiz temel üzerinde bulunduğunu gördüm. Bu sekiz usûl ile amel eden kimse dünya ve âhıret sâadetini kazanmış olur. Allahü Teâlâ seni mübarek kılsın, ey Hatim![29]   Kalbin gıdası ilim ve hikmettir. Kalb bunlarla hayat bulur. Bu sebeple, ilimsiz kalan kalb önce hastalanır, bu hal devam ederse o zaman da ölür. Ancak ilim sahibi, onun ölümünü hissetmez. Çünkü dünya sevgisi ve meşguliyeti narkoz gibi onun manevî duyarlılığını bozup iptal etmiştir. Kendisi ölüp bu narkozun tesirinden kurtulunca kalbinin ölmüş olduğunu görür ve bundan dolayı büyük bir elem duyar. Fakat artık iş işten geçmiştir. İnsanlar bu dünyada uykuda oldukları için hakikî kayıplarını bilmezler. Öldükten sonra bu uykudan uyanırlar, uyanınca da tatlı ve acı bütün gerçeklerle karşılaşırlar.
          İmam-ı Âzam Ebû Hanife Hz. Sormuşlar; "Bu kadar İlmi nasıl elde ettin?" O büyük imam şöyle cevap vermiş:
          "Dört şeyi ciddi ve samimi olarak yaptım, o zaman da arzum gerçekleşti.” 1- İlim adamlarına köpek gibi yaltaklandım. Onların kalbini incitecek bir şey yapmadım.
3-   Kediler gibi tevazu sahibi oldum, İlim adamlarına daima kendimi sevdirdim. 3- Kargalar gibi geceleri uykusuz geçirdim, gecenin bereketinden istifade ederek derslerime çalıştım. 4- Merkepler gibi sabır ettim" ve bu ilmi böylece elde ettim diye cevap verdi.[30]
          İlim kalplerin hayatı, gözlerin ışığı, bedenin enerjisidir. Kişi onunla en hayırlı olanların derecesine çıkar. İlim tahsili gündüz oruç tutmak, gece namaz kılmak gibidir. İlim sayesinde Allah'a ibadet ve itaat edilir; O'nun hakkı bilinir ve hukuku gözetilir; ilimle helâl ve haram öğrenilir ve onunla akrabalık ve insanlık haklarına riâyet edilir. İlim önde, amel onun arkasındadır. (İlim ışık, amel onun gölgesidir) Kendilerine mutluluk ve saadet takdir edilmiş olanlar ilim öğrenmeye muvaffak olurlar. Kendilerine mutsuzluk ve şekâvet yazılanlar ise, câhil kalmaya mahkûm edilir ve ilimden mahrum bırakılırlar. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyuruyorlar:
إِنَّ
الْملائِكَةَ تَضَعُ
أَجْنِحتِها
لِطَالِبِ
الْعِلْمِ
رِضاء
 “Melekler, ilim öğrenenlerden hoşlandıkları için onlara kanat gererler.”[31]   İlim yolu zordur, meşakkatlidir. İlme, zorlukları aşmasını bilen sabır ve sebat gösterebilen kimseler nail olurlar. İlmin başı acı, sonu ise tatlıdır. Hatib-i Bağdâdî fakih Semerkandi’den şunları naklediyor: “Bu ilme ancak dükkanını kapatan, bahçesini bozan,

kardeşlerinden ayrılan ve ehlinden yakını ölüpde cenazesine katılamayan kimseler nâil olurlar.”[32] İlimde derinleşen ve yüksek mertebelere erenler, geceleri uykusuz geçirmişler, aç ve susuz kalmışlar, üşümüşler, terlemişler ve hatta vucutlarından akan terler okumuş oldukları kitaplarını ıslatmış ve arzu ettikleri ilme nail olmuşlardır. İlim sahipleri rahatlarını terk edebilen yoksul kimselerdir, onlar çok yoksulluk çekmişlerdir. İlim sahipleri her şeylerini ilme feda etmişler, fakir kalmayı evlenmeye bile tercih etmişlerdir, Ebû Nasr es-Siczî (R.Aleyh) gibi.[33]
         İbn-i Haldun Mukaddime adlı eserinde; ilim ve variyet konusunda bizlere şunları aktarıyor: “Kaza, fetva, tedris, imâmet, hitâbet, ezan ve benzeri din işleriyle uğraşanların çoğunlukla büyük serveti olmaz. Çünkü maddi kazanç, beşerî işler için konulmuş bir kıymettir ve ihtiyaca göre bu kıymet farklılık gösterir...” [34]

         Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hadis-i şeriflerinde şöyle buyuruyorlar: İnsanlar dört kısımdır:
1- Okur, amel eder. Turunca benzer. Tadı da, kokusu da güzeldir.
2- Okumaz, amel eder. Hurmaya benzer. Kokusu yok, tadı var.
3- Okur, amel etmez. Reyhana benzer, kokusu var, tadı yok.
4- Okumaz, amel etmez. Ebu Cehil karpuzuna benzer. Kokusu’ da yok, tadı da acıdır.[35]   Bir dönem dünyaya tıbbı, fiziği, kimyayı, matematiği, teknolojiyi veren İslam alimleri modern dünyanın inşa edilmesine İslâm ilimleriyle yeni kapılar açmışlardır. Bunlardan bazıları: Cabir bin Hayyan (721-805), Ebul Vefa (940-998), Ebu Mahmud Hamid bin Hıdır el-Hocendi (-1000), Ömer Hayyam (1016-1123), İbni Heysem (965-1051), İbni Sina(980-1037), Ali Bin Abbas(-994), Akşemseddin(1389-1459), Fazıl bin Halid(766-), Ahmet Fergani(850-895)’dır...[36]
  Bugün teknolojiye baktığımızda, ilmin ürünü olduğu açıkça anlaşılmakta ve bu sayede yüce dinimiz İslam’ın ilim tahsil etmeye neden bu kadar önem verdiği daha açık ve net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Müslümanlar, ilmin her türlüsünden yararlanmışlardır. Çünkü Kur'an-ı Kerîm’de Allah Teâlâ, düşmanlarımıza karşı gücümüzün yettiği kadar kuvvet hazırlamamızı emrediyor. Çünkü, Teknik ilerledikçe kuvvet ve dengelerde değişiyor. Bunun için bulunduğumuz asırda en etkili silah hangisi ise onu hazırlamamız gerektiği bildiriliyor. Bu da ancak bilgi ile mümkün olmaktadır. Atalarımız dini ilimlere olduğu kadar müsbet ilimlere de önem vermişlerdir. Çünkü Kur'an-ı Kerîm, sadece dini ilimleri değil, beşerî ilimlerinde tahsil edilmesini tavsiye etmiştir. Kur'an-ı

Kerîm’de Allah Teâlâ, yer ve göklerin yaratılışından söz ediyor ve bu konuda düşünmemizi istiyor. Bu konuda düşünmek, ancak diğer ilimleri bilmekle mümkün olmaktadır.   İlim sözde söylenen değil hayata tatbik edilendir. Eğer ilmi sözde var yaşantıda yoksa o kişi insanlara örnek olamaz ve o kişinin arkasından da gidilmez. Bu konuda Merhum Ziya Paşa şöyle diyor: "Ayinesi iştir kişinin, lafa bakılmaz; Şahsın, görünür rütbe-i aklı eserinde" Kişinin yaptığı işler o kişinin aynası gibidir, kendisinin ne olduğunu yansıtır yani; kişi yaptığı işle belli olur.   Bu konuda Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şerifindeki bir taksim şöyledir: “İlim üç çeşittir: Konuşan bir Kitap, yaşayan bir Sünnet ve Bilmiyorum demektir.”   Şa’bi’den de şu söz nakledilmiştir: “Bilmiyorum demek ilmin yarısıdır”.[37] İlim hayata tatbik edilmek için tahsil edilir. Hayata tatbik edilmeyen ilimde hayır yoktur. İlim tahsil eden kişi ilminin gerekleri ile âmil olursa Allah ve Rasûlüne yaklaşmış olur. İmam-ı Gazâlî Hz. de şöyle bir tesbitte bulunuyor: Allah Teâlâ’ya yaklaşmanın üç yolu vardır: 1-   Yalnız ilim ile, bu da mükaşefe ilmi’dir. 2-   Yalnız amel ile, bu da sultanların adâletle insanları sevk ve idâre etmesi iledir. 3-   İlim ve amel ile, bu da ahiret ilmini bilip işlemektir. Zîra bunun sahibi hem âlim ve hem de âmildir.[38]   İlim insana kendisinin ne olduğunu anlatır yani; kendini bilmeyi öğretir. Bu konuda Merhum Yunus Emre ne güzel söylemiş: “İlim, ilim bilmektir,
         İlim kendin bilmektir;
         Sen kendini bilmezsen,
         Ya nice okumaktır.” Dinimiz ve dünyamız için gerekli olan bilgileri öğrenelim ve bu konuda çocuklarımızı gelecek için yetiştirelim.   Öğrendiğimiz bilgilerle Sünnet-i Seniyye’ye uygun amel edelim, bilmediğimiz şeyleride bilmiyorum deyip öğrenelim. Kendimizi gösteriş ve riyadan uzak tutalım, bidiklerimizlede amel edip çocuklarımıza ve insanlığa örnek olan bir müslüman olup bu çerçevede güzel bir hayat yaşayalım.   HAFIZ İLHAMİ TEMEL   MEDİNE CAMİİ İMAM-HATİBİ   ÜMRANİYE / İSTANBUL

[1] - Dini Kavramlar Sözlüğü (D.İ.B.) [2] - İslam Ansiklopedisi (T.D.V.) [3] - (el-Alak, 1-5). [4] - (ez-Zümer, 9) [5] - (İbnMâce, Mukaddime 17 (224)

islam ve Hayat,Güncel Vaaz ve Hutbeler